

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

FARG'ONA DAVLAT UNIVERSITETI

**FarDU.
ILMIY
XABARLAR-**

1995-yildan nashr etiladi
Yilda 6 marta chiqadi

4-2024

**НАУЧНЫЙ
ВЕСТНИК.
ФерГУ**

Издаётся с 1995 года
Выходит 6 раз в год

B.Sh.Shermuhhammadov, B.Q.Qurbonova Bo'lajak pedagoglarni kompetensiyaviy yondashuv asosida pedagogik faoliyatga tayyorlash mexanizmini rivojlantirish.....	7
I.Tuychiyeva, Z.Axunova Yuqori sinf o'quvchilarining ma'naviy kompetentligini rivojlantirishning pedagogik asoslari.....	10
D.R.Yuldasheva Bo'lajak vokal o'qituvchilari kasbiy faoliyati samaradorligini oshirishga qaratilgan omillar.....	14
A.R.Saydullayeva, B.Mahmudova Yuqori sinf o'quvchilarini ijtimoiy hayotga tayyorlashda gender yondashuvning ahamiyati	20
I.I.Soliyev Oliy ta'lim muassasalari boshqaruvida institutsional mustaqillikni shakllantirish bosqichlari	26
Sh.D.Xonbabayev Bo'lajak o'qituvchilarni o'quvchilarda milliy va umummadaniy kompetensiyalarni rivojlantirishga tayyorlashning pedagogik asoslari	31
M.S.Xoshimov Boshlang'ich sinf o'quvchilarining kommunikativ kompetentligini rivojlantirishning ijtimoiy-pedagogik ahamiyati.....	36
L.Z.Xolmurodov Boshlang'ich sinf o'quvchilari koordinatsion qobiliyatlarini rivojlantirishning modulli texnologiyasi.....	41
A.Sh.Bazarbayeva Chet tillarini o'qitishda mashqlar tipologiyasi va tizimiga qo'yilayotgan zamonaviy talablar.....	45
N.Sh.Abdiyeva Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik faoliyatini davlat tomonidan qo'llab-quvvatlashning rivojlangan xorijiy mamlakatlar tajribasi	54
F.A.Boltayeva Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida kvest texnologiyasi orqali tadqiqiy bilish va reflektiv faoliyatni rivojlantirish imkoniyatlari.....	59
M.E.Maziyayeva Maktabgacha ta'limda neyropedagogika imkoniyatlaridan foydalanish	63
D.D.Boymirzayeva Oliy ta'lim muassasalarida tashkiliy va boshqaruv mexanizmlarining zamonaviy modellari	67
M.O.Ismailova Kitobxonlik madaniyati - inson umr yo'llarini yorituvchi so'nmas nur	71
G.O.Shaxbazova Bo'lajak jismoniy tarbiya o'qituvchilarining sport estetikasiga doir bilimlarini rivojlantirishning jismoniy-tarbiyaviy mazmuni	75
M.F.Bekchonova Fanlararo hamkorlikda biologiya yo'nalishi talabalarining biologik xavfsizlikni ta'minlashga doir bilimlarini rivojlantirishning nazariy jihatlari	79
X.A.Ibragimov Ta'lim muassasalarida jismoniy tarbiya va sport tadbirlarining samarali shakllari	83
A.T.Nazarov Sport turizmi tavsifi va undan bo'lajak jismoniy tarbiya fani o'qituvchilarini tayyorlashda foydalanish	88
D.M.Xusanov O'quvchilarni harbiy ideal haqidagi bilimlarini rivojlantirish metodikasini takomillashtirish zaruriyati.....	92
Y.Y.Turakulov Ta'limda raqamli texnologiyalarning pedagogik faoliyatga ta'siri.....	96
Sh.G'.Xasanov Bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy faoliyatga tayyorlashda pedagogik hamkorlikni loyihalashtirishning nazariy jihatlari.....	102

UO'K: 37.018.1

BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARI KOORDINATSION QOBILIYATLARINI RIVOJLANTIRISHNING MODULLI TEXNOLOGIYASI**МОДУЛЬНАЯ ТЕХНОЛОГИЯ РАЗВИТИЯ КООРДИНАЦИОННЫХ СПОСОБНОСТЕЙ МЛАДШИХ ШКОЛЬНИКОВ****MODULAR TECHNOLOGY FOR THE DEVELOPMENT OF COORDINATION ABILITIES OF PRIMARY SCHOOL PUPILS****Xolmurodov Laziz Zarifboyevich**

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent Jismoniy tarbiya va sport ilmiy tadqiqotlar instituti ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo'yicha direktor o'rinbosari

Аннотация

Mazkur maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining darsdan tashqari mashg'ulot jarayonini samarali tashkil qilish hamda ularning jismoniy rivojlanishi va jismoniy tayyorgarligi inobatga olgan holda koordinatsion qobiliyatlarini rivojlantirish uchun modulli texnologiyasi amaliyotga tatbiq qilingan.

Аннотация

В данной статье была применена на практике модульная технология для эффективной организации процесса внеурочной деятельности учащихся начальных классов и развития их координационных способностей с учетом их физического развития и физической подготовленности.

Abstract

In this article, modular technology was applied in practice for the effective organization of the extracurricular activities of primary school students and the development of their coordination abilities, taking into account their physical development and physical fitness.

Ka'lit so'zlar: darsdan tashqari mashg'ulot, koordinatsion qobiliyatlar, modulli texnologiya, boshlang'ich sinf, bolalar.

Ключевые слова: внеклассная деятельность, координационные навыки, модульная технология, начальная школа, дети.

Key words: extracurricular activities, coordination skills, modular technology, elementary school, children..

KIRISH

Mavzuning dolzarbligi. Jismonan barkamol avlodni shakllantiruvchi jismoniy madaniyat mutaxassisini tayyorlash ta'lim tizimiga zaruriy talablarni qo'yadi. Uning tagzamini esa umumiy o'rta ta'lim tizimida qo'yiladi. *Xalqimiz azal – azaldan farzandlarining jismoniy va ma'naviy jihatdan sog'lom bo'lib, jamiyatda munosib o'rin egallashini oliy maqsad deb biladi. Ana shu ezgu niyat tom ma'noda o'zining ijobatini topdi.*

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev tashabbusi bilan, Yangi O'zbekiston taraqqiyotining strategiyasi ishlab chiqildi. Unda, "Jismoniy tarbiya va sportni yanada rivojlantirish aholi salomatligini ta'minlashda muhim omildir" deb baho berilgan. Shu bilan bir qatorda 2022-2026 yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasining 67-maqsadida; "Jismoniy tarbiya va sport bilan muntazam shug'ullanadigan fuqarolarining sonini oshirish" ko'rsatilib, jismoniy tarbiya va sport bilan muntazam shug'ullanadigan aholi sonini 2026 – yilda 33 foizga chiqarish belgilangan. Ayniqsa prezident Shavkat Mirziyoyevning joriy yilning 1-apreldagi ommaviy sportni rivojlantirishga bag'ishlangan maxsus yig'ilishida, 7 yoshdan 30 yoshgacha bo'lgan yoshlarni ommaviy sport bilan shug'ullanuvchilar sonini 6 millionga yetkazish, 2022-yil 20-dekabrda O'zbekiston xalqiga, Oliy-majlis deputatlariga, Senatorlarga murojaatida: "Turli yoshdagi kishilar uchun jismoniy mashqlarni o'rgatish ishlari yo'q"ligi to'g'risida alohida ko'rsatmalar berildi. Mamlakatni 2023 yilgi taraqqiyot strategiyasi dasturida, jismoniy tarbiya va sportga nihoyatda keng o'rin berildi

Pedagogik texnologiya bu — butun o'quv jarayonini yaratish, qo'llash, aniqlash, harakat faoliyatini va inson resurslarini hamda ularning o'zaro ta'sirini hisobga olgan holda bilimlarni o'zlashtirishning tizimli usuli bo'lib, uning vazifasi ta'lim shaklini optimallashtirishdir.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Boshlang'ich sinf o'quvchilar koordinatsion qobiliyatlarini rivojlantirish masalalari ko'pgina olimlar tomonidan o'rganilgan. Masalan, F.N.Nasriddinov, R.S.Salomov, T.S.Usmonxo'jayev, M.Y.Yunusova, Ye.Y.Bondarevskiy, F.Xo'jayev kabi olimlarning tadqiqotlarida bolalarning jismoniy rivojlanishi va jismoniy tayyorgarligi, harakat faolligining sustligi aniqlangan. Shu bilan birga pedagogika fani ham yoshlarning jismoniy tarbiyasi, muntazam olib boriladigan mashg'ulotlar orqali jismoniy tarbiyaga ehtiyoj va qiziqishni uyg'otish muammolariga hamisha diqqat qilib kelmoqda.

Ta'lim jarayonida qo'llanilishiga ko'ra, pedagogik texnologiya — bu pedagogik faoliyatning ketma-ketligi va mantig'ini aks ettiruvchi uyushgan faoliyatlar tizimi bo'lib, uning bajarilishi rejalashtirilgan natijalarni olishni kafolatlaydi va har doim faoliyatning bosqichlari bilan ifodalanadi, shuning uchun ularning har biri o'z maqsadiga ega. Muhimi shundaki, birinchi bosqich har doim diagnostik bo'lib, u an'anaviy o'qitish uslubiyatdan o'ziga xos xususiyatga ega.

Pedagogik texnologiyaning mazmuni uchta asosiy qismni tashkil etadi: konseptual asos; protsessual xususiyatlar (ishlab chiqilgan texnologiyaning o'ziga xos xususiyatlari); texnologiyani amalga oshirishni ta'minlash vositalari.

Ko'pgina olimlar fikriga ko'ra, ta'lim amaliyotida "pedagogik texnologiyalar" tushunchasi uch darajada qo'llanilishini ta'kidlaydi:

1. Umumiy pedagogik (umumiy didaktik) daraja ma'lum bir ta'lim darajasida, ta'lim muassasasida o'quv jarayonini tavsiflaydi.
2. Xususiy uslubiy (fan sifatida) darajasida bitta fan doirasida o'qitish va tarbiya mazmunini amalga oshirish usullari va vositalari majmuasi.
3. Modulli daraja — ta'lim jarayonining alohida qismlari texnologiyasi, xususiy didaktik va tarbiyaviy vazifalar kabilardir.

Ta'lim-tarbiya nazariyasida modul deganda bo'lajak mutaxassisning kasbiy bilim va ko'nikmalarini shakllantirish uchun yetarli bo'lgan ma'lum bir ma'lumot yoki harakatning aniq "me'yor" tushuniladi.

Zamonaviy tadqiqotchilar modulni belgilangan didaktik maqsadlarga erishishni ta'minlaydigan o'quv-mashg'ulot jarayonida belgilangan vazifalarning mantiqiy tugallangan birliklari bo'lgan ma'lumotlar bloki sifatida tavsiflaydi. Zamonaviy pedagogikada "modulli texnologiya" (modulli o'qitish) tushunchasi o'quv faoliyatining amalga oshirilishini uyushgan o'quv jarayoni sifatida ochib beradi, unda ma'lumotlar qismlarga (modullarga), nisbatan to'liq mustaqil birliklarga bo'linadi, bu yerda bir nechta modullarning kombinatsiyasi ma'lum bir tuzilishining mazmunini yoki barcha o'quv intizomini ochib beradi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Modulli texnologiyani ishlab chiqishda jismoniy tayyorgarlikning muhim nazariy sharti sifatida insonning jismoniy yuklamaga moslashishi nazariyasi, ya'ni hayotiy o'zgaruvchan va takrorlanadigan tashqi omillar ta'siri ostida yuzaga keladigan hamda barqaror rivojlanishga ega bo'lgan kamulikatif moslashuv xususiyatlariga asoslanadi. Ma'lum bo'lishicha, xuddi shu mashqlarni takrorlash bilan berilgan yuklama shiddati faqat ma'lum vaqt davom etadi, shundan so'ng ta'sir qilish darajasi susayadi, mashg'ulot sifati pasayadi, tananing intensiv rivojlanishi yuzaga kelmaydi.

Kumulatif moslashuv jarayonida organizmning moslashtirilgan tizimlarini sifat jihatidan yangi holatga o'tishi, organizmning faol o'sishi va rivojlanishi yuzaga keladi.

Qolaversa, insonning jismoniy yuklamaga moslashish jarayonining xususiyatlariga asoslanib, ma'lum ta'sirlarni aniq tanlash mumkin: davomiy yuklamalar, maqsadli harakatning maxsus koordinatsion takrorlovchi elementlari, takrorlanish chastotasi, davomiyligi va sonini aniqlash, ongli ravishda insonning harakat funksiyasining yangi belgilarini shakllantirish, ya'ni dasturlash va uning rivojlanishini ma'lum bir yo'nalishda amalga oshirish.

Yuqoridagi izlanishlar asosida biz boshlang'ich sinf o'quvchilarda koordinatsion qobiliyatlarni rivojlantirishda modulli texnologiyani qo'llash uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Boshlang'ich sinf yoshidagi bolalarda koordinatsion qobiliyatlarni rivojlantirishning modulli texnologiyasini tuzilishi *maqsad, konseptual asos, mazmunli, protsessual va samarali* — baholash kabi tarkibiy qismlarni o'z ichiga oladi.

PEDAGOGIKA

Belgilangan mashg'ulotlar soni moslashish bosqichlarining (o'tish va doimiy) birlashishi bilan bog'liq bo'lib, ular mashg'ulot jarayonining siklik xususiyatini shakllantiradi, bu jismoniy mashqlar ko'rsatkichlarini bosqichdan bosqichga zaruriy o'zgarishlarining biologik asosi hisoblanadi.

Shuningdek, har bir modulda koordinatsion qobiliyatlarni rivojlantirish jarayoni bosqichma-bosqich amalga oshiriladi: kirish bosqichida – yangi harakat elementlarini bo'laklarga bo'lib o'rgatish 15-20 daqiqa davomida 3 ta mashg'ulot, rivojlantirish bosqichida — asosiy bosqich 20-25 daqiqa davomida 9 ta mashg'ulot, yakuniy bosqichda — olingan natijalarni baholash 1 ta mashg'ulot 40-45 daqiqa davom etadi.

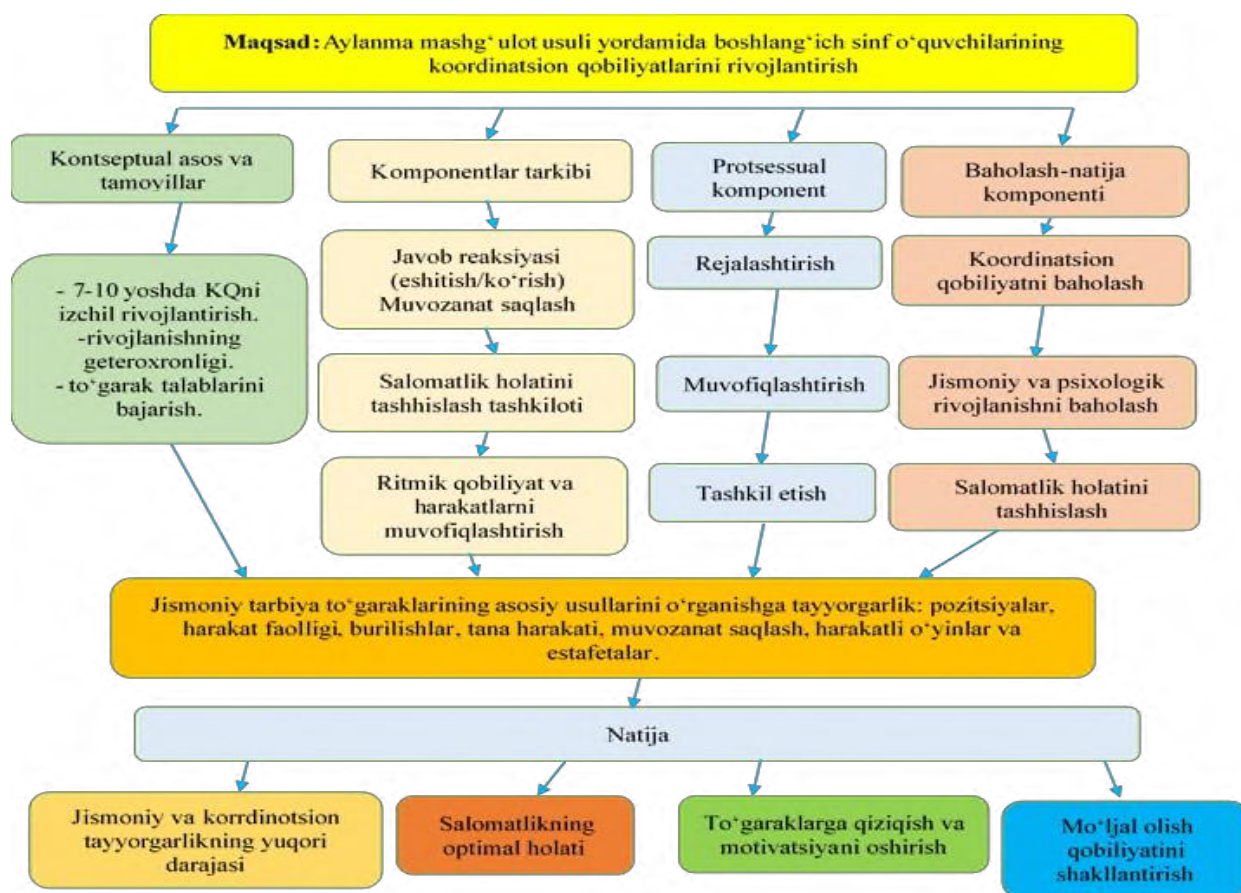
Tadqiqotning maqsadi modulli texnologiyani darsdan tashqari mashg'ulotlarda qo'llash orqali boshlang'ich sinf o'quvchilarining koordinatsion qobiliyatlarini rivojlantirishdan iborat.

Tadqiqot ishining vazifalari:

- ✓ mavzuga doir ilmiy-uslubiy adabiyotlarni tahlil qilish;
- ✓ boshlang'ich sinf o'quvchilarining darsdan tashqari mashg'ulotlarini rejalashtirish uchun maxsus jismoniy mashqlar majmuasini ishlab chiqish;
- ✓ darsdan tashqari mashg'ulotlarda modulli texnologiyani qo'llash orqali bolalarning koordinatsion qobiliyatlari rivojlanish samaradorligini tajribada asoslash.

Tadqiqot uslublari: ilmiy-uslubiy adabiyotlar tahlili, pedagogik kuzatuv, pedagogik testlash va matematik statistik kabi uslublardan foydalanilgan.

Modulli texnologiya bosqichlarini amalga oshirish uchun ajratilgan vaqt mashg'ulot jarayonining kirish qismida organizmni qanchalik asosiy qismga tayyorlab olishga bog'liq. Bu mashg'ulotning davomiyligi 45 daqiqa bo'lgan holda, o'quvchilarning yoshini, tayyorgarlik darajasini va modulli texnologiyani amalga oshirish jarayonida qo'yilgan vazifalarni inobatga olgan holda umumiy hisobda 5-10 daqiqaga organizmni qizdirib olishga beriladi. Organizmni qizdirib olish uchun belgilangan vaqtga qat'iy rioya qilish lozim: min. – 10 daqiqa, maks. – 15 daqiqa.

1-rasm. Boshlang'ich sinf o'quvchilar koordinatsion qobiliyatlarini rivojlantirishning modulli texnologiyasi

Mashg'ulot jarayonini boshqarish o'qituvchining bolalar bilan maqsadga muvofiq o'zaro munosabatlarini o'z ichiga oladi. Ya'ni buning natijasida jismoniy tarbiyalash, shug'ullanish uchun yetarli bo'lgan muhitni yaratish, hissiy psixologik va o'zaro kelishuv munosabatlarini rivojlantirish, harakat ko'nikma va malakalari shakllantirish hamda jismoniy tarbiya darslariga va sport to'garaklariga bo'lgan qiziqishlari oshirishga hissa qo'shadi (1-rasmga qarang).

Mazkur taklif etilayotgan texnologiyaning samaradorligini harakat amalini samarali-baholash komponenti belgilaydi, o'rganilayotgan qobiliyatlarning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olgan holda boshlang'ich sinf o'quvchilarida koordinatsion qobiliyatlari rivojlanish darajasini aniqlashning yaxlit tizimini tashkil etadigan tegishli mezonlar va ko'rsatkichlarni tanlash bilan asoslanadi. Shuningdek, jismoniy tayyorgarlik, salomatlik darajasi, motivatsiya va jismoniy tarbiya mashg'ulotlariga bo'lgan qiziqish, bolalarning yosh ko'rsatkichlarini belgilovchi asosiy jismoniy harakat faoliyati samaradorligi hisoblanadi.

XULOSA

Shunday qilib, ishlab chiqilgan modulli texnologiya o'qituvchining pedagogik vositasi bo'lib, uning muvaffaqiyatini belgilovchi turli omillar ta'sirini hisobga olgan holda faoliyatni samarali boshqarish va bolalarga ta'sir o'tkazish imkonini beradi. Darsdan tashqari mashg'ulot jarayonidagi o'zaro ta'sirga motivatsion e'tibor, bolalarning faolligi va o'zini o'zi boshqarishini ta'minlaydi, o'qituvchi va bolalarning birgalikdagi faoliyati amalga oshiriladigan mashg'ulot maydoni, bolalar o'rtasidagi hissiy va psixologik munosabatlar hamda ularning yoshga xos imkoniyatlarini rivojlantirish to'g'risida yaxlit tasavvurni shakllantirishga yordam beradi.

Xulosa qilib shuni aytish lozimki, boshlang'ich sinf o'quvchilarini darsdan tashqari mashg'ulotlarga qiziqishini oshirish, ularning yosh xususiyatlarini inobatga olgan holda koordinatsion qobiliyatlarini rivojlantirish uchun zamonaviy vosita va usullarni izlab topish hamda mashg'ulotlar jarayoniga tatbiq qilish soha olimlari izlanayotgan muhim vazifalardan biri sifatida qolmoqda.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Умумий ўрта, ўрта махсус ва касб-хунар таълими тизимини тубдан такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Фармони. 2018 йил 25 январдаги ПФ-5313-сон.
2. Kerimov F.A. Sportda ilmiy tadqiqotlar. Darslik. Toshkent: “Ilmiy texnika axboroti – press nashriyoti” 2023. – 380 b.
3. Борисенко О.В. Модульная технология развития координационных способностей юных дзюдоистов на спортивно-оздоровительном этапе. кан.пед.наук.дисс. Сургут. 2017.-С. 58-62.
4. Лях В.И. Развитие координационных способностей у дошкольников. изд., «Спорт» — М.: 2016. – 96 с.
5. Usmonxajayev T.S., Islomova S.T. Maktabgacha ta'lim muassasalarida jismoniy tarbiya T.: “Ilm Ziyο” nash. 2006. – 184 с.
6. Xolmurodov L.Z. Developing the coordination skills of primary class students //MENTAL ENLIGHTENMENT SCIENTIFIC – METHODOLOGICAL JOURNAL. – 2022. – №. 6. – P. 54-60.
7. Xolmurodov L.Z. Effectiveness of the development of function keeping right balance in primary class students // MENTAL ENLIGHTENMENT SCIENTIFIC – METHODOLOGICAL JOURNAL. – 2023. – №. 2. – P. 215-220.
8. Холмуродов Л.З. Бошланғич синф ўқувчиларининг мувозанат сақлаш функциясини ривожлантириш самарадорлиги //Sportda ilmiy tadqiqotlar. – 2023. – №. 3. – В. 68-72.
9. Холмуродов Л.З. Бошланғич синф ўқувчиларининг координацион қобилиятларини ривожлантириш // Sportda ilmiy tadqiqotlar. – 2023. – №. 4. – В. 3-7.